

COMENTARIU
INTEGRAL
LA EVANGHELIA
DUPĂ IOAN

André Scrima (1925, Gheorgheni – 2000, București). Monah, membru al Grupului de la Antim („Rugul Aprins“), arhimandrit al Patriarhatului Ecumenic de la Constantinopol, reprezentant personal al Patriarhului ecumenic Athenagoras la Conciliul Vatican II (1963–1965); membru și inspirator, din 1959, al comunității monastice ortodoxe de la Deir-al-Harf, Liban. Studii, la București, de filozofie, matematică și teologie; între 1957 și 1959 e doctorand la Benares, India, cu o teză despre „The Ultimate, its Methodological and Epistemological Connotation According to Advaita-Vedanta“. Profesor de filozofie și de științe religioase la Universitatea Catolică Saint-Joseph, Beirut (1968–1989) și la Universitatea Maronită Saint-Esprit, Kaslik, Liban. A fost membru al Academiei Internaționale de Științe Religioase și Filozofie a Științei de la Bruxelles și Senior Fellow al Colegiului Noua Europă – Institut de Studii Avansate, București.

Volume publicate în România: *Timpul rugului aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, cu o prefață de Andrei Pleșu, Humanitas, 1996, 2025; *Comentariu la Evanghelia după Ioan* (partea a doua), Humanitas, 2003; *Despre isihasm*, Humanitas, 2003; *Teme ecumenice*, Humanitas, 2004; *Duhul Sfânt și unitatea Bisericii. Jurnal de conciliu*, cuvânt înainte de Olivier Clément, prefață de H.-R. Patapievici, Anastasia, 2004; *O gândire fără țărături*. Lucrările colocviului dedicat lui André Scrima, organizat de Colegiul Noua Europă – Institut de Studii Avansate și de Institutul Ludwig Boltzmann pentru studiul problemelor religioase ale integrării europene (București, 24 ianuarie 2004), Humanitas, 2005; *Antropologia apofatică*, Humanitas, 2005; *Biserica liturgică*, Humanitas, 2005; *Comentariu integral la Evanghelia după Ioan*, Humanitas, 2008; *Ortodoxia și încercarea comunismului*, Humanitas, 2008; *Experiența spirituală și limbajele ei*, Humanitas, 2008; *Funcția critică a credinței*, Humanitas, 2011; *Ce e cu Evanghelia după Toma?*, vol. I, Humanitas, 2025.

ANDRÉ SCRIMA

COMENTARIU
INTEGRAL
LA EVANGHELIA
DUPĂ IOAN

Traducere din arabă
de Monica Broșteanu

Traducere din franceză
de Anca Manolescu

HUMANITAS

Seria de autor André Scrima publică textele aflate în „Fondul André Scrima“ de la Colegiul „Noua Europă“ din București. Ea apare sub egida unui comitet de editare format din: Anca Manolescu (coordonator de serie), Vlad Alexandrescu, Radu Bercea, Virgil Ciomoș, Daniela Jalobeanu, Horia-Roman Patapievici, Andrei Pleșu.

Redactor: S. Skultéty

Coperta: Angela Rotaru

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Corector: Iuliana Pop

DTP: Mihaela Biscărean, Dan Dulgheru

Tipărit la Livco Design

© HUMANITAS, 2008, 2025

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Scrima, André

Comentariu integral la Evanghelia după Ioan / André Scrima;
trad. din arabă de Monica Broșteanu, trad. din franceză
de Anca Manolescu. – București: Humanitas, 2025

ISBN 978-973-50-9035-7

I. Broșteanu, Monica (trad.)

II. Manolescu, Anca (trad.)

2

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723.684.194

CUPRINS

<i>Nota editorului</i>	9
<i>Cuvânt lămuritor</i>	11

PARTEA ÎNTÂI

Comentariu la capitolele 1–17

Introducere	15
I Prologul Evangheliei după Ioan (1, 1–18)	25
II Pregătirea părții întâi a Evangheliei după Ioan (1, 19–51)	30
III Partea întâi a Evangheliei după Ioan Secțiunea semnelor Christos își arată slava și mulți cred în El (capitolul 2)	36
IV Secțiunea semnelor Dialogul lui Iisus cu Nicodim și ultima mărturie a Botezătorului (capitolul 3)	48
V Secțiunea semnelor Dialogul lui Iisus cu samariteanca și cu slujbașul împărătesc (capitolul 4)	57
VI Secțiunea faptelor Vindecarea paralizicului (capitolul 5)	69
VII Secțiunea faptelor Înmulțirea pâinilor și cuvântarea despre Pâinea Vieții (capitolul 6)	84

VIII	Secțiunea faptelor	
	Necredința iudeilor în Iisus după ce au văzut	
	faptele lui (capitolul 7)	99
IX	Secțiunea faptelor	
	Femeia adulteră și continuarea disputei	
	de la sărbătoarea Corturilor (capitolul 8)	112
X	Secțiunea faptelor	
	Orbul din naștere și sărbătoarea resfințirii	
	templului (capitolele 9 și 10)	121
XI	Urcarea la Ierusalim	
	(capitolul 11)	131
XII	Urcarea la Ierusalim	
	(capitolul 12)	147
XIII	Semnificația părții a doua	
	a Evangheliei după Ioan	169
XIV	Paștele lui Christos cu ucenicii (13, 1–30)	172
XV	Cina cea de Taină	
	Spălarea picioarelor și smerirea lui Dumnezeu	
	(13, 2–17)	178
XVI	Cina cea de Taină	
	Hotărârea lui Iuda de a-l preda pe Domnul	
	(13,18–30)	186
XVII	Cina cea de Taină	
	Iisus își pecetluiește unirea cu ucenicii și, prin ei,	
	cu Biserica, la nivel spiritual și sacramental	
	(13, 31–17, 26)	194
XVIII	Cina cea de Taină	
	Prologul primei cuvântări de rămas-bun	
	(13, 31–38)	200
XIX	Prima cuvântare de rămas-bun	
	Domnul îi mângâie pe ucenici și îi îndeamnă	
	să se încreadă în lumina Duhului (14, 1–11)	214

XX	Prima cuvântare de rămas-bun Viitorul apostolilor în lume după plecarea lui Christos de la ei (14, 12–24)	224
XXI	Prima cuvântare de rămas-bun Rămas-bun, încurajare și făgăduire repetată de trimitere a Duhului (14, 25–31).	239
XXII	A doua cuvântare de rămas-bun Unirea cu Dumnezeu prin Christos și în Christos: pilda viței (15, 1–8).	248
XXIII	A doua cuvântare de rămas-bun Iubirea frățească dintre apostoli (15, 9–17)	259
XXIV	A doua cuvântare de rămas-bun Ura lumii față de Christos. Păcatul lumii (15, 18–25).	264
XXV	A doua cuvântare de rămas-bun Mărturia Duhului pentru Christos prin ucenici (15, 26–16, 7)	272
XXVI	A doua cuvântare de rămas-bun Lucrarea Duhului în lume (16, 8–15).	281
XXVII	A doua cuvântare de rămas-bun Iisus vorbește despre întoarcerea sa, dezvăluie „revelația deplină” și binevestește biruința sa asupra lumii (16, 16–33).	289
XXVIII	Iisus le dezvăluie ucenicilor săi unirea sa cu Tatăl. Rugăciunea arhierescă Rugăciunea lui Iisus pentru sine (17, 1–5)	299
XXIX	Rugăciunea arhierescă Rugăciunea lui Iisus pentru ucenicii săi (17, 6–19).	308
XXX	Rugăciunea arhierescă Rugăciunea lui Iisus pentru Biserică (17, 20–26).	313

PARTEA A DOUA
Comentariu la capitolele 18–21

Introducere	323
I (XXXI) Iisus iese în întâmpinarea Ceasului său: se predă de bunăvoie (18, 1–10)	329
II (XXXII) Iisus înaintea autorității sacerdotale supreme: tăcerea sa și lepădarea lui Petru (18, 11–27)	338
III (XXXIII) Iisus în fața puterii acestei lumi: judecata lui Pilat (18, 28–19, 22)	343
IV (XXXIV) „Săvârșit e totul“ (19, 23–42)	371
V (XXXV) Concluzie: punerea în mormânt (19, 38–42)	383
VI (XXXVI) Ziua Învierii: Una și a Opta (20, 1–28)	385
VII (XXXVII) Trecerea spre Eshaton (capitolul 21)	405

NOTA EDITORULUI

Volumul cuprinde comentariul integral al Evangheliei după Ioan, pe care André Scrima a citit-o și a interpretat-o, în două etape, în comunitatea monastică ortodoxă de la Deir-el-Harf, Liban. Membru al comunității în deceniile șapte și opt ale secolului trecut, el era mult prețuit pentru darurile sale spirituale și intelectuale, ca și pentru experiența monahală pe care o aducea cu sine venind dintr-o țară de îndelungată tradiție ortodoxă.

Prima parte a comentariului rostit în franceză (capitolele 1–17) a fost transcrisă în arabă de monahii de la Deir-el-Harf și a fost publicată în 1988 la Editura An-Nur din Beirut. Editorii precizează: „Această carte a rezultat din consemnarea pe viu a citirii cuvintelor evanghelistului Ioan în prezentarea părintelui Andrei Scrima, cu comentariul său din anii 1964 și 1965; menționăm că nu am încărcat textul introducând referințe și că i-am păstrat oralitatea caracteristică.” Sunt recunoscătoare profesorului Jad Hatem, de la Universitatea Saint-Joseph, Beirut, pentru procurarea volumului. Mulțumirile mele se îndreaptă, de asemenea, către conf. dr. Monica Broșteanu, arabist și cercetător în domeniul culturii creștinilor arabofoni din Orientul Apropiat. Grație competenței și sensibilității domniei sale față de materie, ea ne oferă o frumoasă traducere a textului.

Partea a doua a comentariului (capitolele 18–21), în limba franceză, se păstrează în manuscris în „Fondul André Scrima” de la Colegiul „Noua Europă” din București. Am tradus și am

publicat acest text în 2003, în colecția „Înțelepciune și credință” a Editurii Humanitas. Traducerea este reluată ca partea a doua a volumului de față. Înnoiesc mulțumirile mele pentru atenția cu care Dr. Radu Bercea mi-a dat îndrumare filologică în privința termenilor grecești. Manuscrisul nefiind împărțit în capitole, am marcat în prima ediție traseul comentariului prin titluri constituite de sintagme tari ale textului. În ediția de față, am renunțat la ele și am preluat tipul de denumire a capitolelor din partea întâi a comentariului, calchiat pe structura de interpretare indicată de autor.

Anca Manolescu

CUVÂNT LĂMURITOR

Iată, în câteva cuvinte, povestea simplă a acestui text. Sunt câțiva ani de când, în comunitatea monastică de la Deir-el-Harf (Liban), am deschis Evanghelia Sfântului Ioan pentru a purcede la o lectură „lăuntrică” și comentată. Totul s-a petrecut în direct, cu voce tare, în vreme ce unul dintre frați, având o cunoaștere perfectă a celor două limbi, transcria integral în arabă expunerea ce avea loc în franceză. A rezultat astfel un prim volum de patru sute de pagini (acoperind capitolele 1–17), care a fost publicat la Beirut în anul 1988 și a cunoscut mai multe ediții.

Împrejurările nu au îngăduit să ne reluăm lucrarea asupra ultimelor capitole din textul evanghelic (capitolele 18–21) decât la sfârșitul anului 1985–începutul anului 1986. De-a lungul celor douăsprezece zile de lectură intensă, vie, am urmat aceeași metodă, având în plus, de astă dată, avantajul înregistrării pe magnetofon. Nu a existat nici un fel de text în franceză care să fie elaborat în prealabil (cu excepția, firește, a notelor destinate să ghideze comentariul), așa încât textul de față, în limba franceză, provine din înregistrarea directă, revizuită pe alocuri mulțumită traducerii arabe realizate pe măsură ce se desfășura expunerea orală. Traseul, destul de complicat, al textului explică – în bună parte – inevitabilele repetiții sau chiar unele imperfecțiuni în expresie pe care, din lipsă de timp, nu am ajuns să le îndreptăm pe de-a-ntregul. Un fapt rămâne însă fundamental: odată ce a fost deschisă „întru cunoaștere”, cartea Sfântului Ioan nu se mai închide la loc, după cum nici cunoașterea pe care o împărtășește nu are a se mai sfârși.

EVANGHELIA DUPĂ IOAN

Citire și comentariu

PARTEA ÎNTÂI

(capitolele 1–17)

Traducere din arabă
de Monica Broșteanu

INTRODUCERE

Vom medita, în paginile care urmează, la taina Evangheliei după Ioan – această carte crucială între cărțile Sfintei Scripturi – prin intermediul căreia descoperim totalitatea Scripturii,¹ fiindcă realizează în chip deosebit „plinătatea” acesteia, ca și cum ar fi „centrul” tainei ei.

1. Evanghelia după Ioan este, în cadrul Scripturii, „Sfânta Sfintelor”

Întreaga Scriptură e sfântă, iar Evanghelia după Ioan este, în ea, „Sfânta Sfintelor”;² cu Evanghelia după Ioan intrăm în „miezul” Scripturii, „dincolo de vâl”, deoarece:

a) este cartea care ne dezvăluie culmea sfințeniei lui Dumnezeu în aspectele ei cele mai înalte. De obicei, pornim să-l descriem pe Dumnezeu „proiectând” asupra lui caracteristicile creaturilor – cum ar fi bunătatea, puterea, frumusețea... – și ducându-le la limita lor extremă, infinită. Adică, în încercarea de a-l înțelege pe Dumnezeu, pornim de jos în sus. Însă aici este prezent, ca o revelație, un „nume” al lui Dumnezeu care nu vine de jos: e vorba de sfințenie. Dumnezeu e „sfânt”. Acest

¹ Același lucru îl descoperim și prin intermediul altor cărți ale Bibliei, căci în Sfânta Scriptură totul este în toate.

² Așa cum e Sfânta Sfintelor în construcția bisericii de piatră, căci Sfântul Maxim Mărturisitorul seamănă Scriptura cu o biserică și, de asemenea, cu Trupul lui Christos (care este Biserica).

nume vine de sus, din cer și exprimă „lăuntrul“ lui Dumnezeu, măreția lui și faptul că El e mai presus de tot ce e pământesc. Iar *sfințenia* este revelare a Ființei lui Dumnezeu, dacă se poate spune astfel, a celui „Altul“ mai presus de toate, fără margini și fără sfârșit.³ Această caracteristică nu noi o putem reflecta asupra lui Dumnezeu, căci nu avem nimic din ea, ci El o revarsă asupra creației. Expresia „sfânt“ (în greacă, ἅγιος) înseamnă „nepământesc“, care nu e de pe pământ. De aceea, sfințenia inspiră teamă, „frica sfântă“, căci Dumnezeu este „Cel cu totul altul“, Absolutul, care mă depășește total. Și de aceea vedem că întregul Vechi Testament e pătruns de frica de Dumnezeu, asociată în același timp cu așteptarea venirii lui (vezi cartea Exodului 19, 12–25: „...tot poporul a fost zguduit cu putere... tot muntele Sinai era plin de fum...“ și 33, 20: „Fața Mea însă nu o poți vedea, fiindcă un om nu poate să-Mi vadă fața și să trăiască“, iar Isaia 6, 5: „Vai mie, voi pieri, căci sunt om cu buze întinate... și ochii mei L-au văzut pe Împărat, pe Domnul oștirilor“). Evanghelia după Ioan ne înfățișează această sfințenie a lui Dumnezeu și ne-o apropie; încă din Prolog, ne spune: „am văzut slava Lui“ (1, 14). Slava lui Dumnezeu a ajuns între oameni, „s-a sălăsluit între noi“ (1, 14) și de aceea nu ne mai temem. Slava lui Dumnezeu vine la noi și ne transformă în fii, ne face „copii ai lui Dumnezeu“ (1, 12).

b) Este evanghelia cea mai „liturgică“, fiindcă aici se înscrie o prezență tainică a lui Christos. Toate cele patru evanghelii ni-l înfățișează pe Christos, însă prezența lui în Evanghelia după Ioan este mai intensă decât în celelalte: construită pe „semne“, ea se realizează prin ele și o putem atinge. Iar aceste semne care îl fac prezent pe Christos „în mod tainic“ (de exemplu, preschimbarea apei în vin la nunta din Cana Galileii și aluzia la

³ Găsim acest sentiment al superiorității lui Dumnezeu față de tot ce nu este El la toate popoarele, însă mai difuz și neclar.

taina botezului în convorbirea lui Iisus cu Nicodim noaptea, precum și vindecarea paralizicului de la Scăldătoarea Oilor...) alcătuiesc în realitate axa Evangheliei după Ioan, și aceasta la trei niveluri (sau „teme“): jertfa, învierea și slava, adică iubirea, viața și lumina, care se revarsă de la Dumnezeu, fiindcă expresia liturgică a iubirii este jertfa („Mai mare iubire decât aceasta nimeni nu are ca acela care-și pune viața pentru prieteni“ – Ioan 15, 13), expresia vieții este învierea, iar cea a luminii, slava. Iar noi îi aducem această liturghie lui Dumnezeu prin Christos în puterea jertfei lui de pe cruce.

c) Este evanghelia cu cea mai mare putere și „mișcare“: este în ea un dinamism clar, cel cu care Christos strânge laolaltă întreaga creație și o „întoarce“ spre a o înfățișa Tatălui. Este mișcarea întregii creații către Tatăl în Christos, pe care o simțim, de pildă, în Ioan 13, 1–3: „... știind Iisus... că de la Dumnezeu a ieșit și la Dumnezeu merge“ – unde începe mișcarea trecerii și a „Paștelui“, adevărata mișcare pascală prin care Christos coboară de la Tatăl la om, apoi se înalță iarăși la Tatăl, ducând cu sine omul și întreaga creație. De asemenea, în Ioan 2, 4: „Ce vrei de la Mine, femeie? Încă n-a sosit ceasul Meu“ și 8, 56: „Abraham, părintele vostru, a tresăltat [la gândul] că va vedea ziua Mea: a văzut-o și s-a bucurat.“ Simțim aici „ziua“ lui Dumnezeu, ziua în care se împlinește Paștele prin Cruce. Pe tot parcursul evangheliei este o înălțare continuă spre ceasul Crucii pascală... Iar în prologul evangheliei, vedem începutul acestei mișcări veșnice prin care Fiul-Cuvânt vine la noi de la Dumnezeu Tatăl („...și Cuvântul era la Dumnezeu... Era Lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul venind în lume...“ – Ioan 1, 1–9) și a cărei împlinire o așteptăm la sfârșitul timpurilor (vezi Apocalipsa 22, 20: „Vino, Doamne Iisuse!“).

2. Evanghelia după Ioan are un loc special între cele patru evanghelii

Este oare o naivitate să ne întrebăm despre locul Evangheliei lui Ioan între cele patru evanghelii? De ce ar fi patru evanghelii dacă nu ar avea fiecare în parte un loc anume? Pentru a răspunde la această chestiune, să intrăm în „înțelesul“ și scopul acestei evanghelii. Scopul evangheliilor este să ni-l facă prezent pe Christos și să schițeze „chipul“ tainei lui Dumnezeu și al Celui care o face cunoscută. În lumina acestui fapt, găsim la Părinți o „cheie“ pentru a înțelege locul special al Evangheliei după Ioan, întrucât ei îl reprezintă pe Matei printr-un înger, pe Luca printr-un vițel, pe Marcu printr-un leu, iar pe Ioan printr-un vultur, și toți patru formează o cruce. Această explicație a Părinților se bazează pe vedenia profetului Iezechiel (Iezechiel 1, 5–21), pe cea din Apocalipsă (4, 6–7) și pe vedenia lui Isaia (Isaia 6, 1–4). Isaia spune: „Strigau unul către altul zicând: Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul oștirilor, plin e tot pământul de slava Lui“, iar aceasta este cântarea Bisericii la dumnezeiasca liturghie când se spune: „cântare de biruință cântând (precum vulturul), strigând (precum vițelul), glas înălțând (precum leul) și grăind (precum îngerul): Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot! Plin este cerul și pământul de mărirea Ta“. Cifra patru este o cifră simbolică și se referă la fundament, la temelie, iar aici la „temeiul“ slavei lui Dumnezeu cea de nedescris, așa cum apare în vedenia lui Iezechiel și în cea a lui Ioan, pe care le-am amintit înainte, și aceasta prin cele patru ființe; expresia care îi arată pe evangheliști împreună cu Ioan este: „am văzut slava Lui“, în sensul că cele patru evanghelii sunt ca o temelie pentru slava lui Dumnezeu, iar Iisus Christos, Cel binevestit prin ele, este El însuși Dumnezeu cel negrăit și necuprins.

Dumnezeu spune despre sine: „Eu sunt Cel ce sunt“ (Exod 3, 14), „Cel care este și care era și care vine“ (Apocalipsă 1, 8). Iar cei patru evangheliști ne limpezesc taina: Christos, care vine în lume, este Cel care este, care era și care vine, El e slava lui

Dumnezeu și templul lui Dumnezeu. Numărul împătrit reprezintă stabilitatea, temelia neclintită, pe când cercul reprezintă ceea ce se mișcă și se rotește. Mersul întregului univers constă în trecerea de la stadiul de cerc la cel de pătrat: noi ne aflăm acum în stadiul de cerc, căci toate se rotesc – stelele, soarele, luna, pământul... Dar Ierusalimul ceresc, așa cum îl descrie Apocalipsa (21, 10–17) „coboară din cer... și are slava lui Dumnezeu“ și îngerul îl măsoară cu o trestie de aur și iată, este pătrat, lungimea lui fiind egală cu lățimea, iar zidul lui, de 144 de stâneni = 12 x 12. Or, cifra 12 este egalul lui 3 (cifra lui Dumnezeu) x 4 și ca atare reprezintă slava statornică, veșnică.

Fiecare dintre cei patru evangheliști înfățișează taina slavei lui Dumnezeu în felul său propriu. Evanghelia după Marcu este reprezentată prin semnul leului, fiindcă începe cu „glasul celui care strigă în pustie“ (1, 3), asemenea răgetului de leu (iar cel care strigă, în ebraică, este „profetul“). Evanghelia după Luca începe cu o jertfă (adusă de Zaharia 1, 8–10) și se termină, firește, tot cu o jertfă (jertfa lui Christos). De aceea, stă sub semnul vițelului, animalul de jertfă („...atunci vor aduce pe altarul Tău viței“ – Psalmul 50, 19). Matei e reprezentat printr-un înger, pentru că vorbește de *îngerul Domnului* care îi apare de mai multe ori lui Iosif în relatarea evenimentului nașterii lui Christos (Matei 1, 20; 2, 13–19). Însă Ioan e reprezentat printr-un vultur în zbor, pentru că evanghelia lui este evanghelia zborului înalt, evanghelia înălțării spirituale și mistice care ne ridică spre cele de sus, spre cer. Ioan s-a rezemat de pieptul lui Iisus la Cina cea de Taină⁴ și de acolo a sorbit miezul preaînaltelor taine dumnezeiești⁵.

⁴ Și-a rezemat capul pe inima lui Iisus (în stânga pieptului lui), căci „Iisus îl iubea“ (Ioan 21,7), și de aceea vulturul apare în stânga crucii formate de cele patru evanghelii.

⁵ Origen spune că Ioan se reazemă de pieptul lui Christos „precum Christos se reazemă de pieptul Tatălui“, iar Augustin spune că adesea Ioan „se adăpa tainic din inima lui Christos“.

Există așadar, pe de o parte, cele trei evanghelii sinoptice, iar, pe de altă parte, Evanghelia după Ioan în individualitatea ei. Primele trei evanghelii vorbesc în primul rând despre Christos și despre lucrarea lui văzută. Evanghelia a patra însă aprofundează lucrarea văzută a lui Christos, pentru a ajunge, prin ea, la taina nevăzută: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată” (Ioan 1, 18). Ioan relatează ceea ce ne înfățișează celelalte evanghelii, spre a se cufunda și a se lăsa absorbit în abisul dumnezeirii. El, cel dintâi „teolog”, ne explică voința și „orânduirea” lui Dumnezeu (în grecește, „economia”, de la οἶκος „casă” și νόμος „lege”): „Înțelepciunea și-a zidit casă” (Proverbe 9, 1), iar Înțelepciunea este Christos, și prima ei casă este Fecioara Maria, din care s-a întrupat Christos și a intrat în lume. Iar Fecioara este imagine a Bisericii, care și ea este casa lui Dumnezeu.⁶ Aceasta este orânduirea văzută. Dar Ioan „teologul” merge în profunzime, în abis, spre Dumnezeu. Intră în slava nevăzută, spre a o face văzută. Întreaga Evanghelie după Ioan este expresia mișcării de la slava învăluită la slava revelată. Partea întâi se ocupă de slava lui Iisus cea învăluită, o arată din când în când prin intermediul unor „semne”, în vreme ce partea a doua se ocupă de manifestarea acestei slave prin cruce, jertfă și moarte. Crucea nu este decât ultimul și supremul „semn”.⁷

⁶ Și noi suntem casa lui Dumnezeu, de vreme ce suntem Biserica. Suntem prinși în voia lui Dumnezeu și în orânduirea Lui și El are un plan în ce ne privește (vezi și I Corinteni 3, 9–17, care vorbește despre casa lui Dumnezeu și despre temelie și despre constructorul înțelept și zidirea lui).

⁷ Acesta e drumul nostru, al celor botezați: slava noastră la botez este învăluită din pricina opacității firii noastre și a faptului că nu ne-am luptat încă pentru eliberarea slavei în noi și pentru transformarea ei în iubirea și preamărirea lui Dumnezeu. Dar Christos, prin ascultarea sa până la moarte, s-a înălțat în slava Tatălui. Iar sărbătorirea învierii nu este decât sărbătorirea trecerii pascale la Tatăl. Noi purtăm învierea în